

otros ahaques de lo que sollades pechar a los reyes otros que fueron antes de nos, de Castiella e de León», doc. reial castellà de 1301 (*BABL* III, 223); acc. encara més clara en portuguès antic: «e disserom que o Homem d'El-Rei he hi mui agastado, e lh'es fazem muitas *escatimas*, e defendem mais do monte ca sofam», c. 1300.

Sovint pitjor: no era rar que, sobretot en afegir-li l'adjectiu *mala*, el mot prengués el significat de 'dany' o gairebé 'estafa' («que nos vos demos los 3500 moravedís que nos diestes, sin *mala escatima* e sin mala boz», a. 1291; i aquesta idea ja va quedar fixada, fins sense l'acompanyament d'aquell adjectiu: «rogo a ma madre, que sempre honrre e aguarde minha molher, e que lhy nunca busque *escatimas*», doc. portuguès de 1307; i, en galleg antic, en Pero d'Ambroa (c. 1270): «tal *escatima* lhi cuid'eu dizer / que, se mil anos no mund' él viver, / que já sempre aja de qué se vingar», amb el sentit d'«afront'» (Rds. Lapa, *Cigas. d'Escarnho*, 336.19). Així ho veiem consumat en clàssics de la literatura medieval castellana, on significa netament 'dany, perjudici': «ante renunciaria toda la mi prebenda, / desi la dignidad e toda la mi renta, / que la mi Orabuena tal *escatima* prenda», exclama el clergue degà de Talavera amistançat, en cominar-lo el Papa que abandoni la seva concubina, en el *Libro de Buen Amor* (1699c), «Patronio, un mio pariente bive en una tierra do non ha tanto poder que pueda estrañar <'repellir', 'castigar'> quantas *escatimas* le fazen», «es omne a que yo amo mucho, e ha muchos buenos deubdos entre mí e él, porque-l debo amar; e non sé qué pecado o qué ocasión es que muchas vezes me faze algunos yerros e algunas *escatimas* de que tomo grand enojo», Juan Manuel (*Conde Lucanor*).

Escatimar ha subsistit fins avui en castellà-portuguès i en la nostra llengua, si bé fixat en el sentit pecuniari i, diguem, discutidor; però també en el català preliterari devia haver arribat a l'accepció ofensiva i damnificadora que tenim tan clara en el castellà i portuguès entorn de 1300, i es manté fins avui en el mot basco-romànic; basta admetre que en català l'evolució havia anat amb pas una mica més ràpid, i arribant un xic més enllà en el sentit semàntic i amb un poc més de desgast fonètic, per tenir una explicació ben satisfactòria del nostre *escatmar* medieval (amb els seus successors *escamnar*, *escamar*).

Allò que era mer damnatge es tornava 'càstig, escament', i no perdem de vista que el mateix *escament* resultava de la forma *escarniment* més antiga i etimològica, per una síncope rigorosament semblant a la d'*escatimar* > *escatmar*, i per una evolució de sentit bastant paral·lela des de 'dany infligit brutalment a algú' fins a 'càstig exemplar'. Ara bé, hi havia hagut temps de sobres perquè es produís aqueixa evolució puix que sembla que *escatimar* resultava d'un *SCAT-TIMARE que ja es degué crear en els ambients legals de la monarquia visigòtica, i des d'ells fou heretat per les quatre llengües hispàniques, fins i tot el basc. Car és clarament falsa la suposada etimologia basca de

Letamendi, com hi estan d'acord els bascolègs actuals i vaig deixar ben establert en el DCEC.

Així ho va admetre també Unamuno, que en una nota ben intuïtiva de 1925 (*Homen. a MzPi*, II, 60) ja suggerí que *escatimar* resultés de la suma de dos sinònims, i no se li escapava la probabilitat d'una parentela amb *escamar*. Un verb tan llarg, reconeixia jo en la meua obra, suggereix naturalment la idea d'un encreuament de sinònims. No era estrany que el filòsof basc, poc informat dels antecedents més antics dels mots, intentés fer-se la cosa massa fàcil postulant senzillament que *escamar* en la seva forma i matís moderns s'hauria encreuat amb el cast. *estimar*, com si es tractés d'una combinació recent i tot l'element *-timar*, la *-t-* i tot, es degué a *estimar*, i aquest fos una font semàntica prou adequada per donar compte de les accs. antigues i modernes d'*escatimar*.

Això i el greu desacord ambiental i cronològic entre el familiar i recent *escamar*, i el jurídic, regi i antiquíssim *escatimar*, de 1200, m'indua llavors a descartar la seva explicació. Però en alguna mesura, i en forma diferent, hi havia molt de bo en la idea. Modificant-la en el sentit de desplaçar la data de l'encreuament a una dotzena de segles abans, i prenent en lloc d'*escamar* un mot gòtic com a contraient del conubi, crec que tenim l'explicació etimològica més raonable d'*escatimar*, que així resulta ser el pare d'*escamar* i no pas el seu fill, a la manera d'Unamuno.

Ja llavors vaig indicar que el mot germànic comú *SKATTJAN era probable que es trobés també en la llengua dels visigots, i que d'ell es vagi heretar el cat. *ESCATIR*. En germànic, en efecte, el tenim representat en l'a-al. mj. *schetzen* 'avaluar', avui al. *schätzen*, b-al. ant. *scattian*, i en forma molt aproximada ja a-al. ant. *scazzōn* i esc. ant. *skatta*, tots ells sinònims; en gòtic mateix no apareix en el text d'Ulfilas, però hi està documentat, i està present, en totes les llengües germàniques, el substantiu base del verb: gòt. SKATTS 'diners', al. *schatz* 'tresor', gòt. *skattija* 'canviador', i de SKATTS ve l'oc. ant. *escatz* 'tresor' (ja en la *Cansó de Santa Fe*, princ. S. XI) i *escat* 'mesura de longitud equivalent a sis peus' (< *avaluació, acte de mesurar': detalls de tots dos en la n. 9 del DCEC).

La transmissió de *SKATTJAN al català acaba de confirmar-nos l'existència del verb en gòtic, on encara devia ser vigorós quan els visigots tenien llur centre entorn de l'orient pirinenc, des de Tolosa a Barcelona. Quan el traslladaren a Toledo, ja es romanitzaven cada cop més, i llavors els seus juristes, de parlar cada cop més llatinitzat el barrejarien amb el seu equivalent llatí AESTIMARE, resultant-ne una forma *SKATTIMARE en l'ambient *juristic* toledà, on es crearen o perfeccionaren les fonts del dret visigòtic entorn de la *Lex Romana Visigothorum* o *Forum Judicum*.

Potser per això *escatimar* apareix més ben conservat, en forma quasi semiculta, en castellà-portuguès, i amb representació tan copiosa en la fraseologia i la literatura del castellà medieval; allà els juristes toledans foren les seves vestals més conservadores, de manera que s'hi mantingué més fidelment en la forma